

УДК 34:378.147

DOI 10.33244/2617-4154.1(22).2026.54-61

Н. А. Лугіна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет
email: natali.lugina7@gmail.com

ORCID ID 0000-0001-6005-2943;**Л. В. Омельчук,**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет
email: o.l.v.0328@gmail.com

ORCID 0009-0002-4413-0272;**В. О. Підгородецький,**

завідувач навчальної лабораторії «Юридична клініка»,
Державний податковий університет
email: valintin2002mu@gmail.com

ORCID 0000-0001-7812-7384

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА СТУДЕНТІВ-КЛІНІЦИСТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей дотримання норм професійної етики студентами-клініцистами в діяльності юридичних клінік. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі юридичної клінічної освіти в системі підготовки майбутніх правників та необхідністю формування в них не лише професійних компетентностей, а й високих стандартів етичної поведінки. Авторами наголошується, що юридичні клініки забезпечують поєднання теоретичної підготовки студентів із практичною діяльністю, що дає змогу майбутнім юристам набувати досвіду правничого консультування, взаємодії з клієнтами та прийняття професійних рішень у реальних правових ситуаціях.

Проаналізовано зміст і значення професійної етики правника як системи моральних принципів, норм і правил поведінки, що регулюють правничу діяльність та спрямовані на забезпечення довіри суспільства до юридичної професії. Особливу увагу приділено специфіці застосування етичних стандартів у діяльності студентів-клініцистів, які, хоча формально ще не мають статусу практикуючих юристів, фактично беруть участь у наданні правничої допомоги особам.

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Лугіна Н. А., Омельчук Л. В., Підгородецький В. О., 2026

Визначено основні етичні ризики, що виникають у практичній діяльності студентів-консультантів юридичних клінік. Серед них виокремлено порушення принципу конфіденційності інформації клієнтів, можливі ситуації конфлікту інтересів, а також недотримання стандартів професійної комунікації. Обґрунтовано, що причинами виникнення таких порушень є передусім недостатній практичний досвід студентів, обмежені навички етичного аналізу професійних ситуацій та недостатній рівень інституційного регулювання окремих аспектів діяльності юридичних клінік.

Окрему увагу приділено ролі викладачів-кураторів і внутрішніх організаційних механізмів юридичних клінік у забезпеченні дотримання етичних стандартів. Наголошено на потребі в посиленні етичної складової юридичної освіти, впровадженні практико-орієнтованих методів навчання, аналізі етичних ситуацій та вдосконаленні внутрішніх процедур роботи юридичних клінік. Зроблено висновок, що формування в студентів здатності до самостійного етичного оцінювання професійних ситуацій є важливою передумовою підготовки відповідальних і добросовісних правників.

Ключові слова: юридична клініка, професійна етика правника, студенти-клініцисти, конфіденційність, конфлікт інтересів, юридична освіта, правнича допомога.

Постановка проблеми. Юридична клінічна освіта є важливою складовою професійної підготовки майбутніх правників, оскільки забезпечує поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю. У межах роботи юридичних клінік студенти отримують можливість безпосередньо брати участь у наданні безоплатної правничої допомоги особам, аналізувати реальні правові ситуації та застосовувати норми законодавства на практиці.

Водночас така діяльність передбачає не лише належний рівень фахової підготовки, а й чітке дотримання норм професійної етики правника. Етичні принципи, серед яких, зокрема, конфіденційність, добросовісність, повага до клієнта, незалежність, недопущення конфлікту інтересів і відповідальність, становлять основу правничої професії та визначають стандарти належної професійної поведінки.

Для студентів-клініцистів, які лише розпочинають практичну діяльність, дотримання таких етичних стандартів нерідко пов'язане з певними труднощами. Відсутність достатнього практичного досвіду, недостатній рівень усвідомлення професійної відповідальності та обмежені навички етичного аналізу професійних ситуацій можуть призводити до порушення окремих етичних вимог.

Практика діяльності юридичних клінік, зокрема навчальної лабораторії «Юридична клініка» Державного податкового університету, свідчить про наявність ряду етичних викликів, з якими стикаються студенти-клініцисти під час роботи з клієнтами. Йдеться про ризики порушення конфіденційності інформації, можливі ситуації конфлікту інтересів, недотримання стандартів професійної комунікації з клієнтами та недостатній рівень відповідальності за результати наданої правничої допомоги.

Такі проблеми можуть негативно впливати як на якість надання правничої допомоги, так і на формування професійної культури майбутніх правників, а також на рівень довіри громадян до діяльності юридичних клінік. У зв'язку з цим питання дотримання норм професійної етики студентами-клініцистами набуває особливої актуальності та потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Метою статті є дослідження особливостей дотримання норм професійної етики студентами-клініцистами в діяльності юридичних клінік, виявлення основних етичних ризиків, що виникають у процесі їх практичної роботи, а також обґрунтування напрямів підвищення рівня етичної культури майбутніх правників.

Виклад основного матеріалу. Професійна етика правника становить систему моральних принципів, норм і правил поведінки, що регулюють діяльність юристів під час виконання ними професійних обов'язків. Вона визначає стандарти належної професійної поведінки, спрямовані на забезпечення довіри суспільства до правничої діяльності, захист прав і законних інтересів клієнтів, а також підтримання авторитету юридичної професії. Формування етичних орієнтирів майбутніх правників є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки та важливою передумовою розвитку правової культури суспільства. Як слушно зазначає Н. Павлів-Самоїл, етичний обов'язок правника перед суспільством реалізується, зокрема, через діяльність pro bono та правопросвітництва, що є важливими елементами професійної ідентичності юриста і сприяють зміцненню довіри громадян до правової системи [1, с. 334].

У контексті юридичної клінічної освіти зазначені принципи поширюються і на студентів-клініцистів, які, хоча формально ще не мають статусу практикуючих правників, фактично здійснюють окремі види правничого консультування та взаємодіють із реальними клієнтами. Саме тому дотримання етичних стандартів у діяльності юридичних клінік має не лише освітнє, а й важливе соціальне значення.

Юридичні клініки існують ефективним інструментом поєднання теоретичної підготовки студентів із практичною діяльністю. Така форма навчання сприяє формуванню професійних компетентностей, розвитку практичних навичок правничого консультування, а також виробленню відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності. На цьому акцентує увагу Ю. Ломжець, який підкреслює, що діяльність юридичних клінік є важливим інструментом поєднання теоретичної підготовки студентів із практичною діяльністю, що сприяє формуванню професійних навичок і відповідального ставлення до правничої практики [2, с. 771].

Одним із базових принципів професійної етики в діяльності студентів-клініцистів є дотримання конфіденційності інформації, отриманої від клієнта. Конфіденційність є фундаментальною умовою формування довірчих відносин між особою, яка звертається за правничою допомогою, та суб'єктом, що її надає. За відсутності впевненості клієнта в збереженні таємниці повідомлених ним відомостей ефективно надання правничої допомоги стає суттєво ускладненим або навіть неможливим.

У діяльності юридичних клінік принцип конфіденційності набуває особливого значення, оскільки інформація клієнта часто є доступною не лише одному консультанту, а й декільком суб'єктам клінічної діяльності – студентам-клініцистам, викладачам-кураторам, а інколи й іншим працівникам клініки. Така організаційна специфіка зумовлює необхідність запровадження чітких правил поводження з інформацією та формування у студентів усвідомлення особистої етичної відповідальності за її збереження.

Конфіденційною потрібно вважати будь-яку інформацію, отриману від клієнта під час консультування або у зв'язку з розглядом його правової проблеми. До такої

інформації належать персональні дані клієнта, обставини справи, зміст наданих документів, відомості про майновий стан, сімейні чи ділові відносини, а також сам факт звернення особи до юридичної клініки. Обов'язок збереження конфіденційності поширюється як на усну, так і на письмову інформацію, незалежно від способу її фіксації або передачі.

Як зазначає Т. Колеснік, діяльність юридичних клінік виконує не лише освітню, а й важливу соціальну функцію, оскільки сприяє підвищенню правової культури населення та формуванню довіри громадян до правових інституцій [3, с. 80]. Саме тому порушення етичних стандартів у клінічній діяльності може мати негативні наслідки не лише для конкретного клієнта, а й для авторитету юридичної професії загалом.

Практика діяльності юридичних клінік свідчить, що порушення принципу конфіденційності найчастіше пов'язані не з умисними діями, а з недостатнім усвідомленням студентами значення цього етичного обов'язку. Однією з поширених проблем є обговорення обставин справ клієнтів у неформальному середовищі – під час навчальних занять, у приміщеннях закладу освіти, у студентських чатах або соціальних мережах. Навіть за відсутності прямого зазначення персональних даних клієнта, конкретні деталі справи можуть дати змогу ідентифікувати особу, що фактично становить розголошення конфіденційної інформації.

Іншою проблемою є неналежне поводження з документами, що містять персональні дані клієнтів. Матеріали справ іноді зберігаються без належного рівня захисту, передаються через незахищені електронні канали зв'язку або залишаються доступними для сторонніх осіб. У таких випадках виникає ризик несанкціонованого доступу до інформації, що суперечить як етичним стандартам правничої діяльності, так і вимогам законодавства у сфері захисту персональних даних.

Особливої уваги потребує використання прикладів із клінічної практики у навчальному процесі. З одного боку, аналіз реальних справ є ефективним інструментом формування професійних навичок студентів. З іншого – використання таких матеріалів повинно здійснюватися лише за умови належної анонімізації інформації, яка унеможливорює ідентифікацію клієнта.

Поряд із принципом конфіденційності важливе значення в діяльності студентів-клініцистів має принцип недопущення конфлікту інтересів. У правничій діяльності конфлікт інтересів розглядається як ситуація, за якої особисті інтереси юриста або інтереси інших осіб можуть впливати чи потенційно впливати на його об'єктивність, незалежність і неупередженість під час надання правничої допомоги клієнту. Як зазначає В. Заборовський, конфлікт інтересів може мати як реальний, так і потенційний характер і проявлятися в суперечності між приватними інтересами правника та його професійними обов'язками перед клієнтом [4].

У діяльності юридичних клінік ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки студенти-клініцисти лише формують професійні компетентності та не завжди здатні своєчасно ідентифікувати подібні ситуації. Конфлікт інтересів може виникати, зокрема, у разі наявності особистих або соціальних зв'язків студента з клієнтом чи іншими учасниками правовідносин, пов'язаних із відповідною справою. У таких обставинах існує ризик того, що особисті симпатії, антипатії або інші суб'єктивні чинники можуть

впливати на об'єктивність правового аналізу та прийняття рішень щодо надання правничої допомоги.

У контексті недопущення конфлікту інтересів важливу роль відіграє керівник юридичної клініки, який здійснює загальну координацію роботи та організовує розподіл звернень між студентами-клініцистами і викладачами-консультантами. Саме на цьому етапі можливо своєчасно виявити потенційний конфлікт інтересів, пов'язаний із зверненням осіб, інтереси яких є взаємно суперечливими.

На відміну від керівника клініки викладач-консультант може виявити наявність такого конфлікту лише в разі, якщо обидва звернення сторін потрапляють безпосередньо до нього для консультування. Однак у практичній діяльності юридичної клініки це відбувається не завжди, оскільки звернення розподіляються між різними студентами-клініцистами та кураторами. Унаслідок цього існує ризик, що різні учасники клініки можуть працювати з протилежними сторонами одного правового спору, не усвідомлюючи наявності конфлікту інтересів.

З огляду на це керівник юридичної клініки повинен забезпечувати попередню перевірку звернень, систематизацію інформації про клієнтів та контроль за їхнім розподілом. Такий організаційний контроль дає змогу своєчасно ідентифікувати потенційні конфлікти інтересів та запобігати ситуаціям, коли правнича допомога надається сторонам одного й того самого правового конфлікту, що є важливою умовою дотримання принципів професійної етики, незалежності та добросовісності правничої діяльності.

Так, принципи конфіденційності та недопущення конфлікту інтересів є взаємопов'язаними елементами професійної етики студентів-клініцистів. Їхнє дотримання забезпечує належний захист прав та законних інтересів клієнтів, сприяє формуванню довіри до діяльності юридичних клінік і відіграє важливу роль у становленні високих стандартів професійної поведінки майбутніх правників.

Вагомим чинником забезпечення дотримання етичних стандартів у діяльності юридичних клінік є належний рівень професійного керівництва та контролю з боку викладачів-кураторів. Саме науково-педагогічні працівники відіграють ключову роль у формуванні у студентів-клініцистів розуміння змісту професійної етики та усвідомлення відповідальності за результати своєї діяльності.

У межах функціонування юридичної клініки викладач-куратор не лише здійснює контроль за якістю підготовки правових консультацій, а й забезпечує дотримання студентами основних етичних принципів правничої діяльності. Зокрема, він має оцінювати можливі ризики порушення конфіденційності, своєчасно виявляти потенційні ситуації конфлікту інтересів, а також сприяти формуванню в студентів навичок етичного аналізу професійних ситуацій.

Важливу роль відіграє також інституційний рівень забезпечення етичних стандартів у діяльності юридичних клінік. Йдеться, зокрема, про розроблення та впровадження внутрішніх положень і процедур, що регламентують порядок роботи з клієнтами, обробку персональних даних, організацію документообігу та взаємодію між студентами й викладачами. Наявність чітких організаційних правил сприяє мінімізації ризиків порушення етичних норм і формуванню в студентів відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків.

Окремої уваги потребує формування в студентів здатності до самостійного етичного оцінювання професійних ситуацій. У реальній правничій практиці юристи нерідко стикаються зі складними моральними дилемами, розв'язання яких потребує не лише знання нормативних вимог, але й уміння приймати відповідальні рішення з урахуванням професійних і суспільних цінностей. У зв'язку із цим у межах клінічної освіти доцільно створювати умови для розвитку критичного мислення студентів та їхньої здатності аналізувати етичні аспекти правничої діяльності.

Отже, діяльність юридичних клінік створює сприятливе середовище для формування у студентів-правників не лише практичних навичок надання правничої допомоги, а й високих стандартів професійної етики. Дотримання принципів конфіденційності, недопущення конфлікту інтересів, відповідальності перед клієнтом і суспільством є важливою передумовою ефективного функціонування юридичних клінік та формування довіри громадян до правничої професії.

Висновки. Юридична клінічна освіта є важливим інструментом формування професійної етики майбутніх правників, оскільки поєднує теоретичну підготовку студентів із практичною діяльністю у сфері надання правничої допомоги. У процесі роботи юридичних клінік студенти-клініцисти набувають не лише професійних навичок правового консультування, а й досвіду дотримання основних етичних стандартів правничої діяльності.

Водночас найбільш поширеними проблемами в діяльності студентів-клініцистів є ризику порушення конфіденційності інформації клієнтів, можливі ситуації конфлікту інтересів, а також недостатній рівень усвідомлення професійної відповідальності під час надання правничої допомоги. Основними чинниками виникнення таких проблем існують обмежений практичний досвід студентів, недостатня сформованість навичок етичного аналізу професійних ситуацій і недосконалість окремих організаційних механізмів забезпечення етичних стандартів у діяльності юридичних клінік.

З метою підвищення рівня дотримання професійної етики в діяльності студентів-клініцистів доцільним є посилення етичної складової юридичної освіти за допомогою активного використання практико-орієнтованих методів навчання, систематичного аналізу етичних ситуацій, що виникають у правничій практиці, а також удосконалення внутрішніх процедур діяльності юридичних клінік, спрямованих на запобігання порушенням конфіденційності та виникненню конфлікту інтересів. Важливу роль у цьому процесі відіграє належний професійний супровід діяльності студентів-консультантів з боку керівника (координатора) юридичної клініки та викладачів-кураторів. Такий супровід забезпечує контроль за дотриманням студентами-клініцистами професійно-етичних стандартів, сприяє формуванню в майбутніх правників культури професійної відповідальності, неупередженості та добросовісності, а також формуванню належних навичок етичної поведінки в процесі здійснення правничої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлів-Самоїл Н. Етичні стандарти як гарантія довіри суспільства до інститутів правосуддя. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матер. ІХ Всеукр. науково-практ. конф., м. Львів, 12 груд. 2025 р. Львів, 2025. С. 334–336. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/9283/1/Конференція%205.12.25.pdf#page=334>

2. Ломжець Ю. В. Юридична клініка як база практичної підготовки майбутніх правників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 770–773. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/195>

3. Колеснік Т. Є. Вплив правової просвіти юридичних клінік на буденну правосвідомість людини. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. Т. 1, № 1. С. 78–85. DOI : <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2023.1.1.10>

4. Заборовський В. В. Можливі види конфліктів інтересів в адвокатській діяльності та критерії їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Т. 2, № 73. С. 182–187. DOI : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.57>

N. A. Luhina, L. V. Omelchuk, V. O. Pidhorodetskyi. PROFESSIONAL ETHICS OF STUDENT CLINICIANS IN LEGAL CLINIC ACTIVITIES: PROBLEMS OF COMPLIANCE AND WAYS TO IMPROVE

The article is devoted to the study of the peculiarities of compliance with the norms of professional ethics by student clinicians in the activities of legal clinics. The relevance of the topic is обусловлена the growing role of clinical legal education in the system of training future lawyers and the need to develop not only professional competencies but also high standards of ethical conduct. The authors emphasize that legal clinics ensure the integration of students' theoretical training with practical activities, enabling future lawyers to gain experience in legal counseling, interaction with clients, and decision-making in real legal situations.

The article analyzes the content and significance of professional legal ethics as a system of moral principles, norms, and rules of conduct that regulate legal practice and aim to ensure public trust in the legal profession. Particular attention is paid to the specific application of ethical standards in the activities of student clinicians who, although they do not yet formally have the status of practicing lawyers, are actually involved in providing legal assistance to individuals.

The main ethical risks that arise in the practical activities of student consultants in legal clinics are identified. Among them are violations of the principle of client confidentiality, possible situations of conflict of interest, as well as failure to comply with the standards of professional communication. It is substantiated that the reasons for such violations are primarily the insufficient practical experience of students, limited skills in ethical analysis of professional situations, and the insufficient level of institutional regulation of certain aspects of legal clinic activities.

Special attention is paid to the role of academic supervisors and internal organizational mechanisms of legal clinics in ensuring compliance with ethical standards. The need to strengthen the ethical component of legal education, introduce practice-oriented teaching methods, analyze ethical situations, and improve internal procedures of legal clinic work is emphasized. It is concluded that the development of students' ability to independently assess ethical aspects of professional situations is an important prerequisite for training responsible and ethical legal professionals.

Keywords: *legal clinic, professional legal ethics, student clinicians, confidentiality, conflict of interest, legal education, legal assistance.*

Дата надходження 26.02.2026

Дата прийняття 04.03.2026

Дата рекомендації 25.03.2026

Дата публікації 15.05.2026